

книга, 2003. – 348 с.

3. Экологическая экономика управления: Сб.ст. Т.2. Экономика для экологии / Под ред. О.Ф. Балацкого. – Сумы: Мрія-1, 1997. – 296 с.

4. ISO 14001 Environmental management systems - Specification with guidance for use (1996).

Отримано 02.09.2005

УДК 658.011.46

І.Ф.ЛІСНА, канд. екон. наук

Харківський національний економічний університет

ПОКАЗНИКИ СОЦІАЛЬНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА НА МІКРОРІВНІ

Визначається система показників соціальної ефективності діяльності підприємства, що дозволить проаналізувати і знайти шляхи її поліпшення.

Досягнутий рівень сучасних виробничих сил і тенденція соціалізації виробничих відносин створюють умови для того, що все більшого значення набуває соціальний аспект виробництва й особливо інтереси колективу робітників підприємства. Реальним відображенням соціального аспекту діяльності підприємства є її соціальна ефективність.

Соціальна ефективність є мало дослідженою категорією економічної науки. Різні її елементи розглянуто в роботах Г.Григоряна, З.Ковачева, Г.Мінчева, Т.Пачева [1, 2] та ін. Але слід зазначити, що дослідження соціальної ефективності виробництва в основному проводилися на макрорівні.

Соціальній ефективності виробництва на мікрорівні (мікросоціальна ефективність) приділялося недостатньо уваги, незважаючи на те, що ця характеристика діяльності підприємства має першорядне значення відносно аналогічного показника на макрорівні.

Ефективність роботи підприємства є базою для досягнення соціальних цілей суспільства, тому що тут виготовляються матеріальні блага і послуги, створюються умови для задоволення духовних потреб. Отже, у першу чергу необхідно підвищувати соціальну ефективність на рівні підприємства. Але, щоб виявити шляхи підвищення мікросоціальної ефективності необхідно визначити її рівень. Здійснити практичні розрахунки можливо лише за допомогою показників. Тому метою даної статті є визначення показників соціальної ефективності виробництва на мікрорівні.

Загальновідомо, що сутність ефективності передбачає наявність об'єктивної мети і засобів її досягнення. Метою соціальної ефективності є одержання соціального ефекту (результату), який включає різні, іноді не порівнянні між собою, потреби людей, що з розвитком цивілі-

зації розширюються й ускладнюються, і які повинні реалізовуватися, якщо суспільство бажає плідно розвиватися. Але, незважаючи на різнобічну спрямованість потреб людей, кінцевою метою життєдіяльності людини є всебічний вільний розвиток її фізичних, розумових та професійних здібностей.

Засобом досягнення соціального ефекту є економічні результати виробничої діяльності (на макро- і мікрорівні), система виробничих відносин і в першу чергу характер власності на засоби виробництва, а також державна політика.

Слід зазначити, що специфічною рисою соціальної ефективності є те, що до неї неможливо застосувати принцип “максимум результату при мінімумі витрат”, тобто принцип економічної ефективності. Але сама по собі соціальна ефективність не реалізується, а вимагає витрат. Чим раціональніше вони використовуються, тим вище соціальна ефективність діяльності підприємства, а також всебічний його розвиток у даний час і в майбутньому.

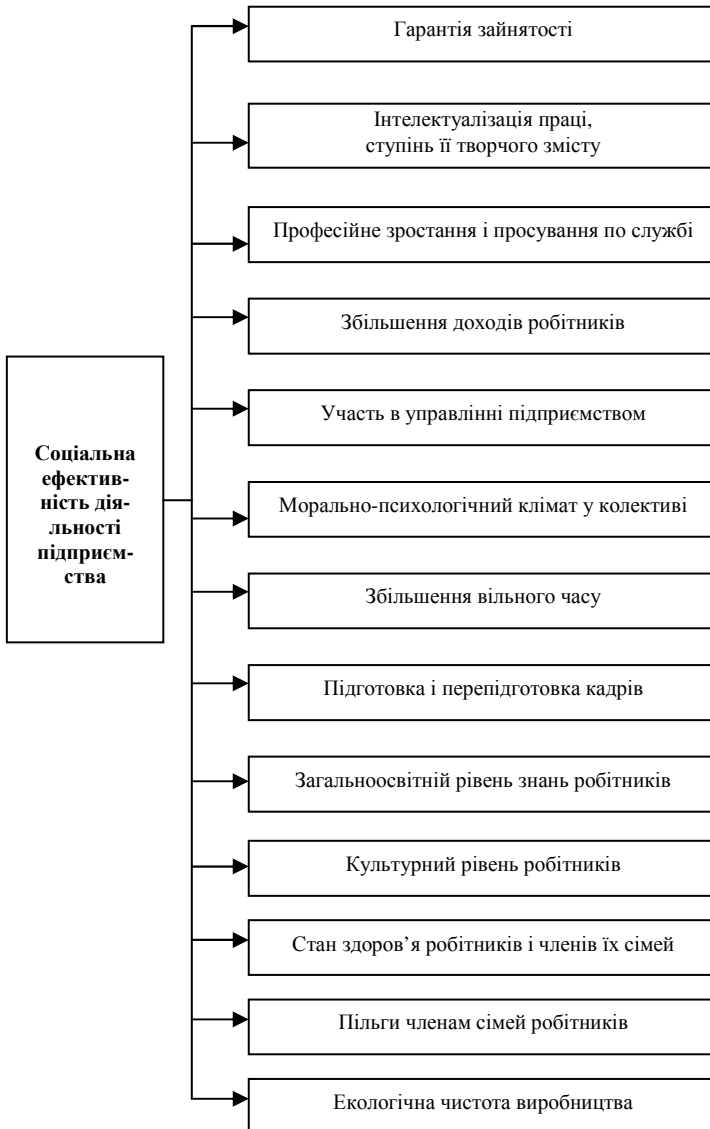
Виходячи з полівалентного характеру соціального ефекту, кількісне визначення соціальної ефективності єдиним показником утруднено. Необхідно зважати і на той факт, що індивідуальна соціальна оцінка конкретного соціального результату може варіювати в дуже широкому діапазоні.

Таким чином, на практиці для пошуку найбільш прийнятних шляхів зростання соціальної ефективності виробництва на підприємстві необхідно використовувати показники, що відбивають ступінь реалізації складових цієї його характеристики (рисунок).

Визначення ступеня гарантованості повної зайнятості на підприємстві кількісно утруднено. У деякій мірі відображенням стану даного чинника є ступінь участі колективу в управлінні виробництвом. Якщо працівник бере участь в управлінні підприємством, то це дає йому деяку гарантію, що він буде забезпечений роботою.

Реалізація такого чинника соціальної ефективності діяльності підприємства як інтелектуалізація праці і ступінь її творчого змісту відбиває частка працівників, зайнятих творчою роботою. До таких можна віднести працюючих, що управляють машинами, механізмами. На ступінь задоволення потреби у творчому змісті праці впливає розвиток науково-технічного прогресу в країні. Засоби виробництва, що використовуються на підприємстві, визначають, який характер матиме праця: творчий чи рутинний.

Для більш повної характеристики рівня доходів працівників необхідно розраховувати темпи їх зростання. Тільки даний показник може оцінити дійсний стан даної складової соціальної ефективності.

Складові соціальної ефективності діяльності підприємства

Теоретично задоволення потреби в участі в управлінні виробництвом характеризує такий показник: кількість акцій, придбаних праців-

никами цього підприємства. Але слід зазначити, що даний показник не повною мірою відбиває ступінь реалізації даного елемента соціальної ефективності, тому що придбані акції не завжди надають право голосу в прийнятті рішень, тобто він є недостатнім. Тому на практиці необхідно розраховувати частку акцій у загальній кількості, що дають таке право голосу працівникам.

Кількісний вимір ступеня задоволення потреби в сприятливому морально-психологічному кліматі утруднено. Для цього може бути використаний метод соціологічного опитування колективу підприємства у вигляді анкетування і на основі цього визначити кількість конфліктів за визначений період часу і кількість людей, що були втягнуті у конфліктні ситуації.

Чинник вільного часу реалізується через зменшення тривалості робочого дня, і визначається як співвідношення вільного часу до робочого часу. При зменшенні тривалості робочого дня заробітна плата працівників не повинна бути знижена. Інакше це може призвести до того, що задоволення потреби у вільному часі буде здійснюватися на шкоду реалізації інших потреб.

Необхідним показником соціальної ефективності є також темпи зростання соціальних витрат підприємства на проведення різних культурних, оздоровчих, спортивних і інших подібних заходів.

Ступінь задоволення колективу підприємства в чистому екологічному середовищі характеризує рівень шкідливих речовин у повітрі, воді, землі, кількість яких залежить від наявності очисних споруд, якості їх роботи. Ступінь задоволення колективу підприємства в чистому екологічному середовищі відбивається не тільки на його здоров'ї, але й на існуванні самого підприємства, а значить і робочих місцях. Щорічно атмосфера, водні й земельні ресурси України забруднюються близько 100 млн. т шкідливих речовин [3].

Наведена система показників дає можливість аналізувати соціальну ефективність виробництва на мікрорівні, визначати напрямки збільшення ступеня задоволення потреб працівників підприємства. Розрахунки соціальної ефективності дають можливість регулювати цей показник з боку керівництва даного підприємства та державою.

1. Григорян Г.М. Политическая экономия: принципы обновления и развития. – Харьков: ХГЭУ, 2000. – 388 с.

2. Ковачев З., Пачев Т., Минчев Г. и др. Экономическая и социальная эффективность социалистического воспроизводства: Сокр. пер. с болг. – М.: Экономика, 1985. – 192 с.

3. Охорона навколишнього середовища та використання природних ресурсів України: Статистичний збірник. – К.: Держкомстат України, 2003. – 114 с.

Отримано 01.09.2005